

شورای عالی حوزه علمیه قم

مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران

مدرسه علمیه معصومیه (س) - قم

تحقیق پایانی سطح دو (کارشناسی)

عنوان:

بررسی تطبیقی قیام‌های مختار ثقفی و زید ابن علی

استاد راهنما

جناب آقای شالباف

استاد داور

سرکار خانم توکلی

پژوهشگر:

منیره یزدی

شهریور ۱۳۹۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم:

ماحصل آموخته هایم را تقدیم میکنم به سرور زنان عالم بانوی دو جهان
حضرت فاطمه زهرا (سلام الله علیها) و فرزندان گرامی ایشان سرور و سالار شهیدان
حضرت اباعبدالله الحسین (علیه السلام) که امیدوارم این تحقیق قدمی کوچک در راه
پاسداری از عقاید ایشان باشد.

تقدیر و تشکر:

با سپاس از سه وجود مقدس:

پدران، مادران و اساتید

– آنان که ناتوان شده‌اند تا ما به توانایی برسیم؛

– موهایشان سفید شد تا ما روسفید شویم؛

– و عاشقانه سوختند تا گرمابخش وجود ما و روشن‌گر راه ما باشند.

چکیده

قیام و شهادت جانشوز ابا عبدالله (علیه السلام) به سرعت، تأثیراتی شگرف بر اوضاع اجتماعی و سیاسی حکومت اسلامی گذاشت. حکومت بنی‌امیه مستبدتر و فضای عمومی جامعه مملو از خفقان و وحشت شد. احساس وظیفه نسبت به خونخواهی از خاندان رسالت، بزرگان شیعه را همواره مترصد فرصتی برای انتقام‌جویی از امویان و بازگرداندن حکومت به صاحبان اصلی آن، یعنی اهل بیت (علیهم السلام) قرار داده بود.

قیام‌هایی که مختار بن ابی‌عبیده ثقفی و زید بن علی بن الحسین (علیه السلام) به پا کردند، از شاخص‌ترین حرکتهایی بود که در این راستا صورت گرفت. این دو قیام هر یک به نوعی اسباب سرنگونی حکومت امویان را فراهم ساختند. قیام مختار باعث درهم شکستن هیمنه و اقتداری شد که معاویه برای امویان ساخته بود و قیام زید با ایجاد تنفر و تشجیع عمومی نسبت به بنی‌امیه، سبب قدرت‌گیری مخالفان و تضعیف بنی‌امیه شد.

قیام مختار و زید برخلاف آنچه عده‌ای مغرض و وابسته به حکومت‌های عباسی و اموی تبلیغ می‌کردند آثار و دستاوردهای مهمی برای شیعه و حتی جهان اسلام داشته است.

کلیدواژه‌ها: مختار، زید، قیام، شکست، علل، آثار، اهل بیت (علیهم السلام)

منابع و مآخذ

* قرآن کریم

۱- منابع فارسی

۱. ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، تحقیق ابوالفضل ابراهیم، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۸۷ هـ.ق.
۲. خیابانی، ملا علی، وقایع الایام، تبریز، کتاب فروشی قرشی، ۱۳۵۸ هـ.ق.
۳. رضوی اردکانی، سیدابوالفضل، شخصیت و قیام زید بن علی، قم، دفتر نشر اسلامی، ۱۳۶۴ هـ.ش.
۴. رضوی اردکانی، سیدابوفاضل، ماهیت قیام مختار، چاپ سوم، تهران، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیّه قم ۱۳۷۴ هـ.ش.

۲- منابع عربی

۵. ابن اثیر، علی ابن محمد، الكامل فی التاریخ، بیروت، انتشارات دار صادر، ۱۳۹۹ هـ.ق.
۶. ابن ادريس، محمد بن احمد، السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی، تحقیق حسن ابن احمد الموسوی و ابوالحسن ابن مسیح چاپ دوم، قم، انتشارات دفتر نشر اسلامی، ۱۴۱۰ هـ.ق.
۷. ابن حجر عسقلانی، احمد بن علی، الإصابة فی تمییز الصحابة، تحقیق: عادل احمد عبد الموجود و علی محمد معوض، چاپ: اول، بیروت، دارالکتب العلمیة، ۱۴۱۵ هـ.ق.

٨. ابن خلکان، احمد بن محمد، وفيات الاعيان، قم، منشورات الرضى، ١٣٦٤ هـ.ش.
٩. ابن سعد، محمد بن سعد، الطبقات الكبرى، بيروت انتشارات دار صادر، بی.تا.
١٠. ابن شهر آشوب، مناقب آل ابی طالب، قم، انتشارات علامه، بی.تا.
١١. ابن عبدالبر، ابو عمر يوسف ابن عبدالله، الاستيعاب فی معرفة الاصحاب، محقق علی ابن محمد بجاوی، الفجالة، قاهره، بی.تا.
١٢. ابن عساکر، علی بن الحسین، تهذیب تاریخ دمشق، بیروت، دار المیسرة، بی.تا.
١٣. ابن عنبه، عمدة الطالب، تحقیق و تصحیح محمدحسن، آل الطالقانی، چاپ دوم، نجف، منشورات حیدریه، ١٩٦١ م.
١٤. ابواسحاق، ابراهیم بن محمد ثقفی، الغارات، بی.جا، انتشارات انجمن آثار ملی، بی.تا.
١٥. ابی مخنف، لوط بن یحیی، مقتل الحسین، قم، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، بی.تا.
١٦. اردبیلی، محمد بن علی، جامع الرواة، قم، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی ١٤٠٣ هـ.ق.
١٧. اصفهانی، ابو الفرج، مقاتل الطالبین، تحقیق: احمد صقر، بیروت، دار المعرفة، بی.تا.
١٨. امین، سیدمحسن جبل عاملی، اعیان الشیعه، بیروت، دار التعارف للمطبوعات ١٤٠٣ هـ.ق.
١٩. امینی عبدالحسین، الغدير فی الكتاب والسنة والأدب، چاپ اول، قم، مرکز الغدير للدراسات الاسلامیة، ١٤١٦ هـ.ق.
٢٠. باقر شریف، القرشی، حیاة الامام الحسین، قم، انتشارات داورى، ١٣٩٦ هـ.ق.

۲۱. بلاذری، احمد بن یحیی، انساب الاشراف، تحقیق محمدباقر محمودی، چاپ اول، بیروت، دارالتعارف، ۱۹۷۷ م.
۲۲. حافظ ابن کثیر دمشقی، اسماعیل بن کثیر، البداية و النهاية، بیروت، دار احیاء التراث العربی، بی تا.
۲۳. حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه، بیروت، انتشارات دار الاحیاء التراث العربی، بی تا.
۲۴. حلی، ابن داود، رجال ابن داود، دانشگاه تهران، ۱۳۸۳ هـ.ق.
۲۵. حموی، یاقوت بن عبدالله، معجم البلدان، بیروت، انتشارات دار صادر، ۱۳۹۹ هـ.ق.
۲۶. خراسانی، ملا هاشم، منتخب التواریخ، تهران، انتشارات علمیة اسلامیة، بی تا.
۲۷. خوارزمی، موفق بن احمد، مقتل الحسین، قم، دار انوار الهدی، ۱۴۱۸ هـ.ق.
۲۸. خویی، سید ابوالقاسم، معجم رجال الحديث وتفصیل طبقات الرواة، چاپ پنجم، قم، ۱۴۱۳ هـ.ق.
۲۹. زرکلی خیرالدین، الاعلام، بی جا، بی تا.
۳۰. السیاغی الصنعانی، حسین بن احمد بن حسین، الروض النضیر شرح مجموع الفقه الکبیر، چاپ اول، قاهره، انتشارات السعادة، ۱۳۴۸ هـ.ق.
۳۱. شیخ طوسی، تهذیب الأحکام، تهران، ۱۳۶۵ هـ.ش.
۳۲. صدوق، ابن بابویه، محمد ابن علی ابن حسین، ثواب الاعمال و عقاب الاعمال، ترجمه محمد رضا انصاری محلاتی، چاپ سوم، قم، نسیم کوثر، ۱۳۸۳ هـ.ق.
۳۳. صدوق، ابن بابویه، محمد بن علی بن حسین، امالی، چاپ: ششم، تهران، انتشارات کتابچی، ۱۳۷۶ هـ.ش.

۳۴. صدوق، ابن بابویه، محمد بن علی بن حسین، علل الشرائع، چاپ اول، قم، انتشارات داوری، ۱۳۸۵ هـ.ش.

۳۵. صدوق، محمد بن علی بن بابویه، عیون اخبار الرضا، تهران، منشورات اعلمی، ۱۳۹۵ هـ.ق.

۳۶. طبرسی، فضل بن حسن، اعلام الوری، بیروت، دار المعرفة ۱۴۰۳ هـ.ق.

۳۷. طبری، أبو جعفر محمد بن جریر، تاریخ الطبری، تحقیق، محمد أبو الفضل ابراهیم، چاپ، دوم، بیروت، دار احیاء التراث العربی، ۱۳۸۷ هـ.ق.

۳۸. طوسی، محمد بن حسن، رجال طوسی، تحقیق جواد قیومی اصفهانی، چاپ: اول، انتشارات نشر اسلامی، ۱۴۱۵ هـ.ق.

۳۹. علوی، علی بن محمد، المجدی، قم، انتشارات کتابخانه آیت الله مرعشی نجفی، ۱۴۰۹ هـ.ق.

۴۰. فیروزآبادی، محمد بن یعقوب، قاموس المحيط، بیروت، دار الجیل، بی.تا.

۴۱. قاضی نورالله شوشتری، مجالس المؤمنین، تهران، انتشارات کتابفروشی اسلامی، ۱۳۵۴ هـ.ش.

۴۲. قمی، عباس، سفینه البحار، بیروت، دار التعارف للمطبوعات بی.تا.

۴۳. قمی، علی بن محمد خزاز، کفایة الاثر، بی.جا: انتشارات بیدار، ۱۴۰۱ هـ.ق.

۴۴. کشی، محمد بن عمر، رجال الکشی (اختیار معرفة الرجال) محقق: محمد ابن حسن طوسی چاپ اول، مشهد، انتشارات دانشگاه مشهد ۱۴۰۹ هـ.ق.

۴۵. کلینی، محمد بن یعقوب، کافی، تحقیق و تصحیح: علی اکبر غفاری و محمد آخوندی، چاپ چهارم، تهران، انتشارات دار الکتب الاسلامیة، ۱۴۰۷ هـ.ق.

۴۶. الکوفی، فرات بن ابراهیم، تفسیر فرات، قم، منشورات مکتبة الداوری، بی.تا.

۴۷. مامقانی، عبدالله، تنقیح المقال، نجف، نشر چاپخانه مرتضویه، بی تا.
۴۸. مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار، چاپ دوم، بیروت، انتشارات مؤسسه الوفاء، ۱۴۰۳ هـ.ق.
۴۹. المحلی، حمید بن احمد، الحقائق الوردیة فی مناقب الائمة الزیدیة، قم، کتابخانه مرکز تحقیقات اسلامی سپاه، بی تا.
۵۰. مسعودی، علی بن حسین، مروج الذهب و معادن الجواهر، ترجمه ابوالقاسم پاینده، تهران، ۱۳۶۰ هـ.ش.
۵۱. مسکویه الرازی، ابوعلی، تجارب الامم، تحقیق ابوالقاسم امامی، چاپ دوم، تهران، انتشارات سروش، ۱۳۷۹ هـ.ش.
۵۲. مفید، محمد بن محمد بن نعمان، الارشاد، چاپ سوم، بیروت، منشورات اعلمی، ۱۳۹۹ هـ.ق.
۵۳. موسوی مقرر، عبدالرزاق، زید الشہید قم، انتشارات شریف رضی، ۱۴۱۱ هـ.ق.
۵۴. موسوی مقرر، عبدالرزاق، مقتل الحسین، قم، انتشارات مکتبة البصيرة، ۱۳۹۴ هـ.ق.
۵۵. یعقوبی، احمد بن ابی یعقوب، تاریخ یعقوبی، ترجمه محمد ابراهیم آیتی، چاپ سوم، بی جا، انتشارات علمی و فرهنگی، ۱۳۶۲ هـ.ش.